

Omsorgssvikt – hvor alvorlig er alvorlig nok?

En kvalitativ studie av pedagogers forståelse av meldeplikten til barnevernet

Katrine Evensen

Høgskolen i **Hedmark**

Bacheloroppgave ved Høgskolen i Hedmark,
grunnskolelærerutdanningen 1. – 7. trinn.

HØGSKOLEN I HEDMARK

2013

Norsk sammendrag

Tittel: Omsorgssvikt - hvor alvorlig er alvorlig nok?	
Forfatter: Katrine Evensen	
År 2013	Sider 36
Emneord: Meldeplikt, omsorgssvikt, barnevern	
Sammendrag: <p>I denne kvalitative studien ønsker jeg å undersøke hvordan lærere oppfatter og forstår meldeplikten de er pålagt til barnevernet ved bekymring rundt et barns omsorgssituasjon, og hvilke faktorer som kan føre til at lærere avventer å benytte meldeplikten. Diskusjoner i media og statistikk på området tyder på at det muligens forekommer en underrapportering fra skolene og til barnevernet på dette området. Studien søker derfor å se på hvilke faktorer som spiller inn på avgjørelsen om å melde eller ikke melde i fra, ut i fra to informanternes synspunkt.</p> <p>Studien viser at det er flere faktorer som er av avgjørende betydning for om informantene kontakter barnevernet ved en bekymring rundt et barn, eller om de velger å avvente. Den faktoren som synes å være essensiell, er hvorvidt situasjonen er alvorlig nok, og om lærerne har nok å vise til for å underbygge sine mistanker om omsorgssvikt. Frykt for å skade tillitsforholdet mellom skole og hjem er også en viktig faktor. Mangel på kollegial drøfting er med på å gjøre lærerne usikre på hvorvidt de skal melde til barnevernet. Informantene nevner i tillegg at de savner mer om emnet omsorgssvikt og samarbeid med barnevernet under lærerutdanningen, og at de føler en mangel på kompetanse innen feltet omsorgssvikt. De nevner også at de aldri har fått tilbud om kurs/ etterutdanning innen dette feltet.</p> <p>Det informantene føler er med på å gjøre meldeprosessen lettere, er god kommunikasjon med ledelsen, selv om de også savner noe mer oppfølging i etterkant av sendt bekymringsmelding. Barnevernet føles også som bedre kommunikasjonspartnere nå enn tidligere, i følge en av informantene. Før hadde hun følt at kommunikasjon ble hemmet av at barnevernet var pålagt en strengere taushetsplikt enn dem selv, men at dette hadde forandret seg de senere årene, og at hun nå følte at hun fikk mer tilbakemelding på om det hun gjorde var riktig. Informantene pekte derimot på at de skulle ønske barnevernet var mer synlige i skolen. De foreslo tiltak som egen kontaktperson i barnevernet som et ledd i prosessen med å senke terskelen for å melde fra, i tillegg til at barnevernet kunne komme og gi lærerne kurs i hvordan en kan avdekke omsorgssvikt, hvilke tegn de bør se etter og når det er riktig å melde. De tror at slike elementer kan være med å gjøre det lettere å ta kontakt med barnevernet, om så bare for anonyme drøftinger.</p> <p>Funnene i undersøkelsen tyder på at det er en overførbarhet i forhold til annen teori og empiri. Flere av de samme momentene går igjen i forhold til hva som påvirker avgjørelsen om å kontakte barnevernet eller ei, noe som vil være med å øke oppgavens grad av reliabilitet.</p>	

Engelsk sammendrag (abstract)

Title: Child abuse and neglect: How serious is serious enough?	
Authors: Katrine Evensen	
Year: 2013	Pages: 36
Keywords: Obligation to notify, child abuse, neglect, Child Protective Services	
Summary: <p>In this qualitative study I seek to examine how teachers perceive and understand the obligation to notify Child Protective Services (CPS) when they are concerned about child abuse or neglect. I also want to examine which factors that may lead to teachers awaiting or avoiding contacting the CPS. Discussions in the media and statistics suggests that there may be a lack of reporting from the schools to the Child Protective Services. The method used in this study is a semi-structured interview with two teachers, and the purpose of the interview is to find the factors that may affect the decision to report a concern to the CPS or not.</p> <p>The study shows that there are several factors which are essential when it comes to the decision to report or not. The most important factor seems to be whether the situation is serious enough, and whether the teachers have enough evidence to substantiate their suspicions of child abuse or neglect. Fear of damaging the teacher/parent – relationship is also an important factor. The lack of collegial discussions concerning suspicions of child abuse or neglect, may cause teachers to feel uncertain when it comes to reporting. Other factors mentioned in the interviews are lack of information during their teacher training, and lack of competence to reveal child abuse or neglect. In addition, the teachers say that they wish they were offered further training after they have finished their education.</p> <p>Good communication with the principal is a factor that makes the process of reporting to the CPS easier. On the other hand, the teachers who were interviewed said that the principal was not involved in the aftermath of a report. The teachers also claim that the CPS is a better communication partner now than earlier. The CPS has an even more strict policy of confidentiality than teachers have, which had been a dilemma when discussing the children. This has improved according to one of the teachers, and she felt that she got more feedback from the CPS now. On the other hand, both teachers wanted the CPS to be more visible in the school environment. They suggested measures like an own specific contact in the CPS for each teacher, as a part of a process to lower the threshold for reporting. They also suggested that the CPS could come to schools and give a lecture on how to reveal child abuse or neglect, and when it is time to make a report. They believe that these type of measures would make it easier to contact the CPS, also when it comes to anonymous consultations.</p> <p>The findings suggest a level of transferability in relation to other theory and empiricism. The same factors recur to some degree in terms of what affects the decision to contact CPS or not, which increases the degree of reliability in this study.</p>	

Forord

I løpet av arbeidet med denne oppgaven har jeg vært så heldig å få fordype meg i en problemstilling jeg finner særs interessant og utfordrende. Omsorgssvikt og bruk av meldeplikt er aktuelle emner som stadig dukker opp, både i skolesammenheng og i samfunnet for øvrig. I tillegg til den faglige interessen har jeg også en personlig interesse for emnet, noe som har lettet arbeidet med oppgaven betraktelig.

Prosessen har til tider vært utfordrende og frustrasjonen har meldt seg, men underveis har det åpnet seg nye muligheter og nye perspektiver i oppgaven som hele tiden har holdt meg engasjert og motivert. Det har vært utrolig lærerikt å fordype meg i oppgaven, spesielt fra et forskningsperspektiv.

”Omsorgssvikt - hvor alvorlig er alvorlig nok?” er tittelen på oppgaven, og den har sitt utspring i en oppdagelse jeg gjorde underveis i intervjuene. En av faktorene som gjorde informantene usikre på om de burde melde, var om bekymringen var alvorlig nok. Derav tittelen, som jeg syns fanget essensen i oppgaven.

Aller først ønsker jeg å takke mine to inspirerende informanter, som har gitt av sin tid, sitt engasjement og sin erfaring, og som har gjort det mulig å skrive denne oppgaven.

Til min dyktige og motiverende veileder Anne Karin Sunnevaag: Takk for konstruktive tilbakemeldinger og trøst på veien.

Thea og Tobias, jeg vet at det noen ganger er slitsomt å ha en mamma som sitter med nesa i bøkene og ikke kan være med på alt det morsomme dere finner på. Jeg gleder meg til å få litt mer tid sammen med dere igjen.

Til min kjære Tommy: Takk for at du har styrt skuta mens jeg har vært oppslukt med oppgaven. Hva skulle jeg gjort uten deg?

Otta, 15. mai 2013

Katrine Evensen

Innhold

Innhold

NORSK SAMMENDRAG	2
ENGELSK SAMMENDRAG (ABSTRACT)	3
FORORD	4
INNHold	5
1. INNLEDNING	7
1.1 PROBLEMSTILLING	8
1.2 BEGREPSDEFINISJON	8
1.3 OPPBYGGING AV OPPGAVEN.....	9
2. TEORI, EMPIRI OG FAGFELT	10
2.1 OMSORGSSVIKT	10
2.2 FAKTORER SOM KAN PÅVIRKE AVGJØRELSEN OM Å MELDE ELLER IKKE.....	11
2.3 MASLOWS BEHOVSPYRAMIDE	12
3. METODE	13
3.1 FORSKNINGSDESIGN.....	13
3.2 UTVALG/ INFORMANTER	14
3.3 INTERVJU: UTFORMING OG GJENNOMFØRING	15
3.4 DATAINNSAMLING OG ANALYSE	15
3.5 KVALITETSKRAV	16
3.6 ETISKE REFLEKSJONER.....	17
4. RESULTAT- OG DRØFTINGSDEL	18
4.1 DRØFTING	18
5. AVSLUTNING	25
5.1 OPPSUMMERING.....	25

5.2	VEIEN VIDERE	26
LITTERATURLISTE		29
VEDLEGG 1: INFORMASJONSBREV TIL INFORMANTENE.....		31
VEDLEGG 2: SAMTYKKEERKLÆRING.....		32
VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDE		33

1. Innledning

Temaet som blir i fokus i min bacheloroppgave, er hvilke utfordringer som kan oppstå rundt meldeplikten pedagoger har til barnevernet. Mitt valg av tema for denne oppgaven er påvirket av flere ulike faktorer. Interessen er først og fremst bygd opp rundt det faktum at det er et aktuelt tema som ofte dukker opp i media. SSB (Statistisk Sentralbyrå) offentliggjør med jevne mellomrom statistikk som forteller hvor mange meldinger som kommer inn til barnevernet og hvilke kilder disse meldingene kommer fra. I 2011 kom det inn 4585 meldinger til barnevernet fra skolene i Norge, hvorav 2313 av dem gjaldt barn i alderen 6-12 år. 2012-statistikken kommer i juni, og blir derfor ikke med i denne oppgaven. Det er denne aldersgruppen som er i fokus gjennom oppgaven, da min utdanning retter seg mot 1.-7.-trinn.

En kan undre seg over hvorfor det er en relativt lav andel meldinger til barnevernet som kommer fra skolene, når man ser det i sammenheng med hvor mange elever det faktisk er i det norske skolesystemet. Killén (2012) antyder at ved å se på ulike undersøkelser innen feltet kan man anslå at rundt 20-25 % av norske barn er utsatt for en eller annen form for omsorgssvikt. Er det slik at det faktisk er veldig få elever som er i situasjoner som krever tiltak fra barnevernet, eller er det faktorer som gjør at skolene avventer for lenge eller eventuelt ikke melder i det hele tatt ved bekymringer rundt en elev?

I tillegg er ulike utfordringer rundt meldeplikten en problemstilling som hyppig har dukket opp i diskusjoner med ulike praksislærere. Særlig har dette manifestert seg ved samtaler rundt elever og deres sosiale og faglige situasjon. Det har vist seg å være enkelte fellesfaktorer som har dukket opp i disse samtalene, og dette har forsterket mitt ønske om å undersøke dette nærmere. Lov om barneverntjenester av 1992 (Barnevernloven) § 3-1, 2. ledd sier at barnevernet har et ansvar for ”- å søke avdekket omsorgssvikt, atferds-, sosiale og emosjonelle problemer så tidlig at varige problemer kan unngås...”, men dette vil også forutsette at skolene er sitt ansvar bevisst, og benytter seg av den meldeplikten som de er pålagt gjennom Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (Opplæringslova, 1998) § 15-3 (jfr. Barnevernloven § 6-4, 2. ledd). Formålet med min oppgave blir dermed å beskrive og forsøke å oppnå en forståelse for hvordan lærere oppfatter meldeplikten, og hvilke faktorer som kan stå i veien for å melde til barnevernet hvis de er bekymret for en elev.

1.1 Problemstilling

På bakgrunn av ovenstående begrunnelse blir problemstillingen i oppgaven følgende:

Hvordan opplever og forstår lærere retningslinjene om meldeplikt til barnevernet, og hvilke begrunnelser gir de for å avvende meldeplikten hvis de er bekymret for et barn?

I tillegg til hovedproblemstillingen har jeg valgt noen underspørsmål, for å kunne belyse problemstillingen på best mulig måte:

- Hvilke utfordringer kan en finne ved bruk av meldeplikt i skolen?
- Er elementer av tvil rundt en bekymring et argument for eller et argument i mot å benytte seg av meldeplikten?
- Hvilke tiltak kunne gjort terskelen lavere for å benytte seg av meldeplikten?

Ved oppstarten av arbeidet med denne oppgaven hadde jeg intensjoner om å intervjuer både lærere i grunnskolen og ansatte ved barnevernskontoret, men innså etter hvert at dette ble vanskelig gjort av oppgavens omfang. Valget falt derfor på å konsentrere meg om lærernes syn på problematikken.

1.2 Begrepsdefinisjon

Det er enkelte begreper som vil være helt sentrale i oppgaven, og som derfor vil være hensiktsmessige å definere nærmere:

En *bekymringsmelding* til barnevernet kan defineres slik:

”En melding til barnevernet, jfr. Barnevernloven § 4 – 2, er en skriftlig eller muntlig henvendelse til barneverntjenesten om et identifiserbart barn hvor det er rimelig å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter barnevernloven” (NOU 2000: 12:35).

Meldeplikten er en opplysningsplikt til barnevernet som Opplæringslova (1998) § 15 – 3 pålegger skolepersonalet (jfr. Barnevernloven § 6 – 4, 2. ledd). Dette innebærer at ansatte i skolen skal gi opplysninger av eget tiltak når det er grunn til å tro at barn blir mishandlet i hjemmet, når det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jfr. § 4 – 10 til § 4 – 12 i Barnevernloven (1992), eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, jfr. § 4 – 24 i samme lov (Laurendz Bornø, 2006).

Med *omsorgssvikt* forstår vi at foreldre eller de som har omsorgen for barnet, påfører det fysisk eller psykisk skade eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske eller psykiske helse og utvikling er i fare (Kempe, 1979). Foreldre som utsetter barnet for seksuelle overgrep og barn som er i fare på grunn av samlivsvold eller foreldrenes tilstand (som ved rusmisbruk, alvorlige psykiske lidelser eller utviklingshemming), hører også inn under kategorien omsorgssvikt (Killén, 2004).

1.3 Oppbygging av oppgaven

I første kapittel er det fokus på problemstilling, begrepsdefinisjon og oppgavens struktur og oppbygging.

I andre kapittel presenteres relevant teoribakgrunn, empiri og det generelle fagfeltet.

I kapittel tre presenteres og begrunnes valg av forskningsmetode og design. Deretter presenteres informantene, datainnsamlingen og analysen, i tillegg til kvalitetskrav og etiske refleksjoner.

Kapittel fire fokuserer på resultatene i undersøkelsen, og disse slås sammen med drøfting av sitater med teoretisk forankring.

I avslutningskapittelet vil problemstillingen tas frem igjen og bli belyst ut i fra funnene i undersøkelsen. Det vil være en oppsummering av funnene som er gjort, og til slutt nevnes eventuelle tiltak som kan forandre dagens situasjon og forslag til videre arbeid med ulike temaer som dukket opp underveis i oppgaven.

2. Teori, empiri og fagfelt

Som teorigrunnlag har jeg valgt å benytte meg av ulike lovverk, offentlige dokumenter, empiri og annen teori som omhandler emnet omsorgssvikt og meldeplikt. Selve definisjonen av begrepene bekymringsmelding, meldeplikt og omsorgssvikt er allerede nevnt i begrepsdefinisjonene, men vil senere i oppgaven bli brukt som en del av teorigrunnlaget.

2.1 Omsorgssvikt

Ved mistanke om alvorlig omsorgssvikt som krever tiltak fra barnevernet, har man som lærer plikt til å sende en bekymringsmelding til barnevernet, i følge Opplæringslova (1998), § 15 – 3. Omsorgssvikt er et begrep som kan være svært vanskelig å definere. Det er mange ulike definisjoner av hva omsorgssvikt er. Bunkholdt og Sandbæk (2008) definerer omsorgssvikt ved å dele det inn i hovedgrupper; *passiv fysisk mishandling* innebærer manglende tilfredsstillende av barns fysiske behov som sterkt avvikende ernæring, manglende beskyttelse mot fysiske farer, manglende hygiene og klær som ikke passer til vær og temperatur. Et annet begrep for dette er vanskjøtsel. *Aktiv fysisk mishandling* omfatter ulike former for vold mot barn, som grov vold i form av slag, spark, brenning, utsultning og lignende. *Passiv psykisk mishandling*, også omtalt som *psykisk omsorgssvikt*, omfatter grov understimulering, likegyldighet og mangel på konsekvens, forståelighet og forutsigbarhet i oppdragelsen i en slik grad at det hemmer barnets utvikling. *Aktiv psykisk mishandling* betyr at barnets omsorgspersoner utviser en fiendtlig holdning i form av nedvurdering, latterliggjøring, trusler om straff osv. *Seksuelle overgrep* går vanligvis under betegnelsen seksualisert vold og kan omfatte både fysisk og psykisk mishandling av barn. Det er disse ulike formene for omsorgssvikt lærere må ha kunnskaper om og redskaper til å kunne kjenne igjen.

Statistisk sentralbyrå (SSB) legger jevnlig ut rapporter som viser hvor mange saker som blir meldt til barnevernet fra ulike instanser. Min utdanning retter seg mot 6 – 12 – åringer, og innen denne aldersgruppen ble det meldt fra om 2313 saker til barnevernet fra skolene. Tall fra SSB viser også at av alle saker som ble undersøkt av barnevernet i perioden 1997 – 2006, ble 11 % meldt fra skoler. Debatten går i forhold til om dette tallet er for lavt i forhold til hvor mange elever det er som faktisk kunne trenge tiltak fra barnevernet. Her er det trolig store mørketall, men Killén (2012) antyder at dersom vi ser på resultater fra ulike

undersøkelser rundt fenomenet, er det neppe noen overdrivelse å anta at 20-25 % av alle barn lever i en eller annen form for risiko eller omsorgssviktsituasjon hvor de utsettes for fysiske overgrep, psykiske overgrep, fysisk og følelsesmessig vanskjøtsel og/ eller seksuelle overgrep. Dette skaper grobunn for en diskusjon rundt en eventuell underrapportering av bekymringer rundt barn, og hvilke faktorer som gjør at ikke flere saker blir meldt inn til barnevernet.

2.2 Faktorer som kan påvirke avgjørelsen om å melde eller ikke

Lillejord, Manger & Nordahl (2010) peker på viktigheten av at barn med problemer oppdages i en tidlig fase. Det er også viktig at skolen og dens støtteapparat både er oppmerksom på eksternaliserte problemer, for eksempel i form av uvanlig aggressiv atferd, og internaliserte problemer, for eksempel i form av angst og depresjon. Kvello (2007) sier at skoler, helsestasjon og barnehage ofte har en for avventende holdning til barn med vansker, fordi de ansatte ikke har kompetansen og den kliniske utdanningen som skal til for å oppdage vanskene.

Barnevernet stiller spørsmål ved hvorfor så få meldinger kommer fra skole og barnehage, spesielt med tanke på at barnet tilbringer så mye tid der (Postholm, Haug, Munthe & Krumsvik, 2012). Studier av samarbeid mellom barnehage og barnevern og skole (Baklien, 2009) peker på ulike faktorer som kan bidra til godt samarbeid mellom instansene. Både barnehager og skoler trekker frem momenter som har stor betydning for samarbeid med barnevernet:

- At barnevernet er synlig, og informerer om sin virksomhet
- At det er mulighet for å drøfte saker anonymt med barnevernet
- At det er opprettet samarbeidsfora der barnehage, skole og barnevern kan møtes
- At man får tilstrekkelig tilbakemelding når bekymringsmelding sendes
- At man får tilstrekkelig informasjon når barnevernet har satt inn tiltak.

Baklien (2009) peker på avstanden mellom skolen og barnevernet som en faktor som kan være med å påvirke antall bekymringsmeldinger. Det reises også spørsmål om personale og ledelse i skolen unnlater å melde bekymring fordi man frykter skade på samarbeidsforholdet med foreldrene (Lund, 2012).

Aasen (2010) retter søkelyset mot hvilke kunnskaper og ferdigheter førskolelærere tar i bruk når de møter barn som vekker deres bekymring med tanke på omsorgssvikt. Selv om fokuset her var på førskolelærere, kan det være overførbare elementer til min oppgave som omhandler 1. – 7. trinn. Aasen fant at det var ulike årsaker til at barnehagene er så lite synlige i barnevernets meldestatistikk. Hun påpeker at informantenes ulike forståelse av begrepet omsorgssvikt kan ha konsekvenser for observasjon av barn, det kan bli personlig i stedet for at det basert på forskningsbasert kunnskap. Hun fant også at informantene generelt hadde gode kunnskaper om barns grunnleggende behov og normalutvikling. Opplevelse av mangel på kunnskap kan føre til faglig utrygghet, uhensiktsmessige tiltak og handlingslammelse i møte med barn utsatt for omsorgssvikt. Informantene er også usikre på når det er ”alvorlig nok” til å utløse opplysningsplikten. En mulig konsekvens av dette er altså at man avventer å melde til det blir ”alvorlig nok”, noe som vanskeliggjør prinsippet om tidlig inngripen. Økt kompetanse og mer synlig barnevern ble av informantene pekt på som viktige tiltak for å bedre meldepraksisen.

Laurendz Bornø fant at graden av et etablert tverrfaglig samarbeid er en sentral faktor. Trygghet på en selv og egen kompetanse, opplevelse av støtte fra ledelsen og trygghet på og kjennskap til barneverntjenesten, har også betydning. Utdanning synes også å være en faktor, flere pedagoger pekte på allmennlærerutdanningen som en årsaksfaktor til manglende kunnskap om omsorgssvikt. I tillegg kom det frem at personalopplæring og mangel av sådan innen området meldeplikt og samarbeid med barnevernet kunne være til hinder for å melde.

2.3 Maslows behovspyramide

Maslows behovspyramide er en humanistisk teori som foreslår at mennesker har et medfødt hierarki av behov som styrer atferd. Behovene rangeres fra primitive fysiologiske behov til komplekse estetiske og kognitive behov, og dekker alt fra behov for mat og søvn, til behov for trygghet, kjærlighet og tilknytning, anerkjennelse og til slutt behov for selvaktualisering (Manger, Lillejord, Nordahl & Helland, 2009). En kan anta at lærere må ha grunnleggende kunnskap om barns behov og faktorer som fremmer eller hemmer deres utvikling, hvis man skal ha mulighet for å avdekke omsorgssvikt av ulik grad. Man kan derimot diskutere hva som ligger i det å få tilfredstilt sine grunnleggende behov. Hva er ”godt nok”?

3. Metode

I kapittel tre presenteres og begrunnes valg av forskningsmetode og design. Deretter presenteres informantene, datainnsamlingen og analysen, i tillegg til kvalitetskrav og etiske refleksjoner.

3.1 Forskningsdesign

Formålet med oppgaven har vært å undersøke hvordan lærere oppfatter meldeplikten, og hvilke faktorer som kan stå i veien for å melde til barnevernet hvis de er bekymret for en elev. Oppgaven er en empirisk studie, der empiri kommer fra det greske *empeira*, som betyr *forsøk* eller *prøve* (Christoffersen & Johannessen, 2012). For å svare på problemstillingen, har jeg valgt å gjennomføre kvalitative semistrukturerte forskningsintervjuer med en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming. Kvale (1997, s. 17) snakker om det kvalitative forskningsintervjuet som et forsøk på å forstå verden fra intervjupersonenes side, å få frem betydningen av folks erfaringer, og å avdekke deres opplevelse av verden, forut for vitenskapelige forklaringer. I følge Dalen (2004) er et overordnet mål med kvalitativ metode å utvikle forståelsen av fenomener knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet. På bakgrunn av problemstillingen var det derfor et naturlig valg å bruke kvalitativ metode for å utvikle denne forståelsen.

Et semistrukturert intervju er en datainnsamlingsteknikk som baserer seg på en utspørring av flere individer enten hver for seg eller samtidig. Når lærerforskeren skal gjennomføre et halvstrukturert intervju, forberedes noen relevante spørsmål på forhånd, samtidig som det er rom for å ta opp tema som ikke var planlagt på forhånd (Postholm & Jacobsen, 2011, s. 75). I forhold til problemstillingen var dette den metoden som åpnet mest opp for å fange informantenes tanker, oppfatninger og erfaringer rundt temaet, og dermed også muligheten for å oppdage nye innfallsvinkler som man ikke i utgangspunktet hadde tenkt på. Sosiale fenomener er komplekse, og det kvalitative intervjuet åpner for å få frem kompleksitet og nyanser (Christoffersen & Johannessen, 2012).

Kvalitativ forskning kan omhandle handlingspraksis uten at selve praksisen blir gjenstand for forskning. Dette er tilfellet for en fenomenologisk tilnærming hvor forskningsdeltagerne blir intervjuet i forhold til erfarte fenomen fra virkeligheten. Hensikten med en slik forskning

er å få tak i den felles opplevelsen eller erfaringen som mennesker har når det gjelder fenomenet (Postholm, 2010). Kvalitative studier ble skapt ut fra ønsket om å forstå ”den andre” (et. al.). Fenomenologiske studier beskriver den meningen mennesker legger i en opplevelse knyttet til en bestemt erfaring av et fenomen (et. al.). Oppgaven har også innslag av hermeneutisk tenkning, der en ser på deler av en helhet for å forstå helheten (et. al.).

På bakgrunn av dette kan jeg si at oppgaven har en fenomenologisk tilnærming, uten at den kan sies å være rendyrket i den retningen, i tillegg til trekk fra den hermeneutiske sirkel. Det er et ønske om å se på det som blir sagt i intervjuene i lys av en ”større helhet”, og alle faktorer som kan påvirke en persons virkelighetsoppfatning, slik det er forsøkt gjort i denne oppgaven. Slik er det også innslag av konstruktivisme i den hermeneutiske tilnærmingen, der en konstruerer sin egen virkelighet ut fra tidligere erfaringer og opplevinger (Manger, Lillejord, Nordahl & Helland, 2009). Hensikten med denne oppgaven er å forsøke å forstå heller enn å forklare det fenomenet som ligger til grunn i problemstillingen.

3.2 Utvalg/ informanter

Å benytte seg av et eksisterende sosialt nettverk for rekruttering av informanter kan være nyttig for å få grunnleggende informasjon og legge til rette for å entre felten (Christoffersen & Johannessen, 2012). Som nevnt tidligere kom bruk av meldeplikt og mistanker om omsorgssvikt ofte frem som et samtaleemne i praksisperiodene. Dette var en av grunnene til at ønsket om å skrive denne oppgaven ble til, og derfor ble det en naturlig prosess videre å undersøke om det var aktuelle informanter innen en av praksisskolene. Gjennom såkalte ”dørvoktere” fikk jeg informasjon om hvem som kunne være aktuelle å bruke som informanter. ”Dørvoktere” er mennesker som kan kontrollere forskeres tilgang til målgruppen, og de var i dette tilfellet lærere på ulike trinn som hadde oversikt over hvem som hadde mye erfaring innen bekymringssaker rundt barn (et. al.). Etter samtale med lærere fra flere trinn, tok jeg kontakt med to lærere ved en barneskole i et mindre lokalsamfunn. De er kontaktlærere for hver sin klasse, og hadde begge mye erfaring fra problematikken knyttet til omsorgssvikt og meldeplikt. Det er ikke relevant for problemstillingen hvilke trinn informantene jobber på, derfor utelates dette av hensyn til anonymitetsprinsippet.

Etter de innledende samtalene kom det frem at de hadde mye felles erfaringer, men også ulike opplevelser og tanker rundt temaet. Dette var et element som avgjorde mitt valg om å bruke dem som informanter, da det var muligheter for å kunne finne både likheter og

ulikheter. Jeg ser at å velge informanter fra ulike trinn og ulike skoler kunne vært en berikelse for oppgaven, men jeg har valgt å gjøre det slik av flere grunner. Fordelen ved å ha informanter fra samme trinn ved samme skole vil være at man kan undersøke hvordan de snakker sammen i team når det gjelder bekymringer rundt elever. I tillegg får jeg muligheten til å gå dypere inn i kulturen som råder ved den aktuelle skolen. Bakdelen ved få informanter er lite bredde, samtidig er det en stor fordel at man kan gå i dybden av materien.

3.3 Intervju: utforming og gjennomføring

I forkant av intervjuene fikk informantene et informasjonsskriv der de skrev under på en samtykkeerklæring. De fikk vite ca. hvor lenge intervjuet ville vare, og at de når som helst, og uten nærmere forklaring, kunne trekke seg fra undersøkelsen. I tillegg fikk de informasjon om at alle informanter ble fullstendig anonymisert i oppgaven, slik at det ikke skulle være mulig å identifisere dem, og at jeg hadde taushetsplikt.

For å gjennomføre et semistrukturert intervju, er det som tidligere nevnt spørsmål som er forberedt på forhånd, men med mulighet for å avvike fra spørsmålene der det er naturlig i løpet av samtalen. Jeg utformet derfor en intervjuguide i forkant av intervjuene, der spørsmålene var kategorisert ut fra emnefelt. Intervjuguiden ble inspirert av masteroppgavene ”Opplevelse av meldeplikt og barnevern hos pedagoger” (Laurendz Bornø, 2006) og ”Fra bekymring om omsorgssvikt til handling” (Aasen, 2010), i tillegg til annen relevant teori. Guiden er modifisert for å samsvare med denne oppgavens problemstilling.

3.4 Datainnsamling og analyse

Etter gjennomføringen av intervjuene, ble de transkribert fra muntlig til skriftlig form for å få en bedre oversikt over stoffet. Det pekte seg ut forholdsvis tidlig i prosessen at det var enkelte emner som gikk igjen, både i arbeidet med å lese teori og empiri, men også gjennom intervjuene i seg selv. Dalen (2004) peker på at i et semistrukturert intervju er samtalen fokusert mot på forhånd bestemte temaer, som også var tilfelle her. Allikevel var det enklere å omforme temaene til grupper av temaer i etterkant av intervjuene. Valget falt derfor på å transkribere begge intervjuene i sin helhet først, for deretter å trekke ut de sitatene som var essensielle, og sette dem under ulike kategorier (eks. samarbeid med rektor, forum for å dele bekymringer, kompetanse i å avdekke omsorgssvikt, oppfatning av meldeplikt osv.). Dalen

(2004) kaller dette å *kategorisere* datamaterialet. Dette viste seg å bli utfordrende, da mange av sitatene faller under flere av de utvalgte emnene i intervjuguiden. Dette førte til at da jeg kom til drøftingsdelen i oppgaven, valgte jeg å sette sitatene i en hensiktsmessig rekkefølge for å få en sammenheng i drøftingen, i stedet for å sette dem inn under faste emner.

3.5 Kvalitetskrav

Et grunnleggende spørsmål i all forskning er hvor pålitelig data er. Dette betegnes som reliabilitet, fra det engelske *reliability*, som betyr pålitelighet. Nøyaktigheten av undersøkelsens data vil si noe om dette; hvilke data som er brukt, måten den samles inn på, og hvordan en bearbeider dem (Christoffersen & Johannessen, 2012). *Testreliabilitet* sier noe om hvorvidt den samme undersøkelsen vil gi samme resultat ved to forskjellige tidspunkt. I forhold til intervjuene som er gjort, kan en si at resultatene vil kunne variere ut i fra informantenes dagsform, deres innstilling til meg som forsker og ulike aspekter som kan påvirke deres svar. En må også bestrebe seg på å ikke stille ledende spørsmål, da dette vil kunne ha en effekt på hvordan informantene tror de ”bør” svare.

Det vil ofte være en utfordring å snakke om reliabilitet i forhold til kvalitativ forskning, da resultatene kan være vanskelig å måle. Allikevel kan en si at intervju er en form for måling, og ved å være godt forberedt i forhold til å stille gode spørsmål, skape en god dialog med informantene og være klar over sin egen forforståelse ved analysering av data, kan man øke sjansene for at funnene blir pålitelige. Det er dette som er blitt forsøkt gjort i denne oppgaven for å sikre høyest mulig reliabilitet. Allikevel er det elementer som kan ha påvirket reliabiliteten, som at emnene i intervjuet kan være vanskelige å snakke om, og at lærerne ble tvunget til å se seg selv i et kritisk lys, noe som kan være utfordrende. I tillegg tilhører jeg og informantene samme lokalsamfunn, noe som kan ha gjort det vanskeligere for informantene å åpne seg for meg i frykt for at jeg skulle kunne identifisere enkeltsaker de reflekterte over. Jeg understreket derfor at jeg hadde en taushetsplikt, for å minimere denne trusselen mot reliabiliteten i oppgaven.

Validitet er et begrep som brukes om hvor godt, eller relevant, data representerer det fenomenet en skal forske på (Christoffersen & Johannessen, 2012). Intervjuguiden ble forsøkt validert ved at alle spørsmål skulle lede tilbake til problemstillingen, slik at man på den måten kan si at informantenes svar i teorien skulle være relevante i forhold til meldeplikt og faktorer som fører til å avvente å melde om bekymringer rundt et barn. Forarbeidet med

lesing av teori og empiri dannet også et grunnlag for at oppgaven undersøker det den er ment å undersøke, siden forskeren dermed har et bredere grunnlag for å undersøke fenomenet og stille gode spørsmål til informantene.

Et annet moment som kommer inn er *generaliserbarhet*, altså i hvilken grad resultatene kan overføres til andre grupper enn de som er utforsket (Dalen, 2004). Generalisering hører inn under en kvantitativ forskningsmetode, der en har et større utvalg. Det er kun to informanter i denne oppgaven, og det gjør at en ikke kan foreta noen generaliseringer ut fra datamaterialet, men det var heller ikke hensikten. Hensikten har hele tiden vært å få et innblikk i informantenes subjektive opplevelse av det fenomenet som skulle undersøkes.

3.6 Etiske refleksjoner

Kvalitative forskere gjør undersøkelser med utgangspunkt i et paradigme eller et verdenssyn. Det betyr at de har med seg et sett av antagelser eller et syn på verden som styrer eller rettleider deres forskning (Postholm, 2010). En kan ikke legge til side at en bringer med seg egne erfaringer og opplevinger som danner grunnlag for en forforståelse av fenomenet. Det er avgjørende at en har kunnskap om sin egen forforståelse når en skal ut i felten og utføre undersøkelser, da dette kan ha innvirkning på forskningsprosessen i seg selv. Christoffersen & Asbjørnsen (2012) nevner at mennesker møter et fenomen, en tekst eller andre mennesker med et sett av forutinntatte holdninger og meninger. Vi overfører forutsetningene våre, forforståelsen vår, til fenomenet og tror at fenomenet der ute er slik vi ser det. Forskeren må derfor gå i seg selv og spørre: Hva er det ved meg som gjør at jeg ser fenomenet på en spesiell måte? Min forforståelse kan risikere å påvirke elementer som intervjuguiden, da det kan være lett å stille ledende spørsmål hvis man har en sterk mening om fenomenet. Personlig gikk jeg inn i arbeidsprosessen med en tanke om at det altfor sjelden blir tatt tak i saker som omhandler omsorgssvikt, og har derfor hele veien bestrebet meg på å legge dette synet til side og virkelig forsøke å forstå hvorfor det noen ganger er slik at lærere avventer meldeplikten, eventuelt ikke melder i det hele tatt, ved mistanke om omsorgssvikt.

4. Resultat- og drøftingsdel

I dette kapittelet vil resultatene av intervjuene drøftes i lys av relevant teori og empiri. Intervjuguiden bestod av 12 spørsmål under kategorien *meldeplikt*, 9 spørsmål under kategorien *skolen*, 13 spørsmål under kategorien *barnevernet*, og til slutt 5 generelle tilleggsspørsmål. Informantene ble i tillegg stilt 5 introduksjonsspørsmål som omhandlet alder, utdanning, yrkesliv, og hva de mener er viktig i læreryrket. Disse spørsmålene ble stilt for å se om det kunne være en sammenheng mellom disse faktorene hos informantene, og hvilke svar de ga. Intervjuguiden ble brukt i den grad det var hensiktsmessig, så noen steder ble det fulgt oppfølgingsspørsmål for å sikre at jeg forsto svarene de ga, og enkelte steder ble noen spørsmål utelatt fordi de allerede hadde blitt besvart tidligere i intervjuet. I denne delen av oppgaven vil det bli brukt sitater fra informantene og ulik teori for å belyse og drøfte temaene fra intervjuguiden. Opprinnelig ønsket jeg å dele drøftingsdelen opp i de ulike temaene i intervjuguiden, men dette viste seg å bli vanskelig fordi mange av temaene går så inn i hverandre. Jeg valgte da å strukturere det etter hva som var hensiktsmessig ut i fra de sitatene jeg valgte å benytte meg av.

4.1 Drøfting

En av informantene har sendt flere bekymringsmeldinger, og har lang erfaring med denne problematikken, mens den andre informanten aldri har sendt bekymringsmelding selv. Sistnevnte har derimot flere ganger vært i tvil om hun burde melde, og det kommer frem i intervjuet at hun er i gang med å sende bekymringsmelding rundt en elev på dette tidspunktet.

Begge informantene sier at de er rimelig sikre på hva loven sier om meldeplikt til barnevernet. Informant 1 sier at:

”Jeg vet jo at vi har plikt til å melde hvis vi har mistanke om at en unge ikke har det bra”.

Informant 2 sier følgende:

”Jeg vet det at vi som lærere, hvis vi opplever å være bekymret, har en magesfølelse på at ting ikke er bra hos en unge, så har du en plikt til å melde”.

Meldeplikten innebærer at ansatte i skolen av eget tiltak skal gi opplysninger til barnevernet hvis det er grunn til å tro at det foreligger en form for alvorlig omsorgssvikt, jfr. § 4 – 10 til §

4 – 12 i Barnevernloven (1992). Det er derfor interessant å se at begge informantene bruker ord som *mistanke* og *magefølelse* og *at barn ikke har det bra*, når loven egentlig sier at det *skal være grunn til å tro* at det foreligger *alvorlig* omsorgssvikt. En kan argumentere for at loven på mange måter er diffus og vanskelig å tolke. Allikevel brukes ord som *alvorlig omsorgssvikt*, noe som kan være med å gjøre terskelen for å melde til barnevernet enda høyere, da man er usikker på hva som ligger i det uttrykket. Det som førte til refleksjon rundt disse svarene, var hvorvidt det faktisk er gjennomførbart å definere og konkretisere lovverket ytterligere, da begrepet omsorgssvikt er så diffust i seg selv.

Informant 2 sier også følgende om meldeplikten:

”Det som kan være vanskelig, er for eksempel dette med psykisk helse hos foreldrene. For vi har ikke noe... ikke noe håndfast da. I tillegg lurer man jo alltid på om det er nok? Har jeg nok til å melde? Hva er nok liksom?”

Dette utsagnet indikerer også at informanten syns det er vanskelig å tolke lovverket, hvor ”mye” må man ha for å kunne melde til barnevernet? Informant 2 bekrefter samme synspunkt:

”Du kan bli veldig usikker fordi det du mistenker er så vagt. Da er det vanskelig å gå til det skritt å melde. Du tenker at... ja, er det nok liksom?”

Personlig har jeg hatt mange samtaler med barnevernet, både i forhold til jobbsøknad og i forhold til noe av forarbeidet med denne oppgaven. En av de tingene som barnevernets saksbehandler presiserte flere ganger, var at man skulle melde hvis man hadde en mistanke om at noe ikke var helt som det skulle. Informant 1 sier at i samtale med en barnevernsansatt, fikk hun vite at:

”... har du en magefølelse, så stemmer den som regel. Da skal du ikke gruble og være usikker, da skal du komme med det.”

Slik sett er det interessant at begge lærerne nevner at de savner mer informasjon fra barnevernet om hvor lista er lagt i forhold til å melde, samtidig som det dukker opp i samtalen at de faktisk har snakket om dette med barnevernet, og fått et slikt svar. Det kan få en til å reflektere over om dette momentet kan være en strategi for å beskytte seg selv og egne valg, og faktisk være en form for ansvarsforskyvning. Allikevel kan en argumentere for

at dette ble sagt i en samtale mellom lærer og barnevernsansatt, og dermed ikke var noe som ble lagt frem for hele lærergruppen som en mal for når en burde melde.

Informantene ble stilt spørsmål om hva de legger i ”alvorlig” omsorgssvikt, og hva de mener er alvorlig nok. Informant 2 svarer:

”Åh... den var vanskelig. Jeg tenker at... hvis man tenker på denne behovspyramiden til Maslow, og barnerettighetene hos FN også. Der er det listet opp en del behov som skal være dekket for at det skal finne sted både vekst og utvikling og trivsel og trygghet og kjærlighet... ja, alt egentlig. Og hvis det da er faktorer som gjør at ungen av en eller annen grunn, psykisk, fysisk, hva som helst egentlig, ikke får dekket alle de behovene, så tenker jeg at da begynner det å bli... det er ikke bra.”

Dette viser at informanten har god kunnskap om Maslows behovspyramide og barns grunnleggende behov, og hvilke faktorer som bør føre til bekymring rundt hvorvidt et barns omsorgsbehov blir dekket. Aasen (2010) peker også på behovspyramiden som et viktig element i forhold til å avdekke mulig omsorgssvikt, både når det gjelder ytre, lett observerbare faktorer som hygiene og matpakke, men også de psykiske behovene som må tilfredsstilles, som anerkjennelse og mulighet til å utvikle sitt fulle potensial. Ingen av informantene nevner direkte Bunkholdt og Sandbæks (2008) gruppeinndeling av typer omsorgssvikt, men de viser god kunnskap om hva som ligger til begrepet. Lillejord et. al. (2010) nevner viktigheten av at skolen og dens støtteapparat både er oppmerksom på eksternaliserte problemer, for eksempel i form av uvanlig aggressiv atferd, og internaliserte problemer, for eksempel i form av angst og depresjon, noe informantene viser at de er oppmerksomme på. Allikevel dukker dilemmaet rundt ”hva er alvorlig nok” opp flere ganger i løpet av begge intervjuene, og virker å være en utrolig viktig faktor for hvorvidt de velger å sende bekymringsmelding eller ei.

Informant 2 sier:

”Når ting går over tid, og det ikke forbedrer seg, er det grunn til å bli bekymret. Jeg tenker på alt fra dårlig hygiene, mangelfull oppfølging og så videre. Da syns jeg det er alvorlig”.

Omsorgssvikt er et begrep som kan være svært vanskelig å definere. Det er mange ulike definisjoner av hva omsorgssvikt er. Bunkholdt og Sandbæk (2008) definerer omsorgssvikt ved å dele det inn i hovedgruppene *passiv fysisk mishandling*, *aktiv fysisk mishandling*,

passiv psykisk mishandling, også omtalt som *psykisk omsorgssvikt*, og til slutt *aktiv psykisk mishandling* og *seksuelle overgrep*. Informantene viser god kunnskap rundt disse hovedgruppene av omsorgssvikt, uten at de relaterer det til disse spesifikke kategoriene. Man kan si at informantene har den grunnleggende kunnskapen om hva omsorgssvikt innebærer, og dermed også burde ha et grunnlag for å kunne avdekke dette hos elevene med hensiktsmessige innfallsmetoder. Informantene sier allikevel at de føler at det er mangler både ved lærerutdanningen generelt, og når det gjelder videre kurs i forhold til temaer som omsorgssvikt. Informant 1 sier:

"Omsorgssvikt og samarbeid med barnevernet var fryktelig lite satt fokus på i utdanningen. Jeg har heller aldri fått tilbud om noe etterutdanning, kursing eller lignende innen dette her, så det er et savn..."

Informant 2 sier:

"Det var litt om det da jeg hadde spes.ped., men det burde vært mye mer i utdanningen. Man må liksom lære seg selv litt ettersom man kommer borti det..."

Her kommer det frem et behov for mer kunnskap både gjennom utdanningen og senere i yrkeslivet, noe Laurendz Bornø (2006) også nevner.

I tilfeller der informantene er usikre på om det er nok til å melde, virker det som om rektor og helsesøster er gode støttespillere for å oppnå trygghet nok til å melde. Informant 1 sier:

"Første gangen jeg meldte, hadde jeg ikke jobbet så mange år, og var veldig usikker på hele greia. Da forhørte jeg meg med helsesøster, og fikk litt hjelp av henne, før jeg gikk videre med saken. Ofte drøfter man slike saker med helsesøster, og så vet kanskje hun litt mer om familien fra før, og så får du litt mer å gå på. Da har jeg liksom noen å støtte meg på før jeg går til ledelsen..."

Baklien (2009) underbygger også dette i sin artikkel: *"Mange involverer de delene av hjelpeapparatet som de oppfatter som både lettere tilgjengelig og mindre skremmende enn barnevernet"*, og at lærere ofte føler at en slik kontakt ikke påvirker tillitsrelasjonen til foreldrene på samme vis som å trekke inn barneverntjenesten. Det kan tyde på at lærerne har en frykt for å skade skole/hjem – samarbeidet ved å kontakte barnevernet, og at de derfor heller bruke helsesøster som støtte. Informant 1 nevner også frykten for å skade skole/hjem – samarbeidet:

”Et av dilemmaene ved å melde til barnevernet hvis man ikke er sikker på at det er reelt, er jo at man risikerer å ødelegge skole/hjem – samarbeidet, og det forholdet der er jo så utrolig viktig i forhold til hvordan eleven har det på skolen...”

Informant 2 påpeker at:

”Man frykter jo å ødelegge samarbeidet med foreldrene for godt, og også ødelegge det tillitsforholdet mellom deg selv og barnet. Lojaliteten deres vil alltid ligge hos foreldrene uansett... Man er jo også redd for å stigmatisere både barnet og foreldrene hvis dette ikke er reelt. Men dette er jo noe som ikke kan stå i veien for å melde uansett, selv om det er et dilemma, uten tvil”

Det er et tankekors at redselen for å ødelegge samarbeidet mellom skole/ hjem skal kunne stå i veien for å melde fra om bekymringer. Det som er viktig, og som informantene også nevner, er å samtale med foreldrene hvis man føler at noe er galt. Man må skape et åpent forum der foreldrene selv også kan si noe om det hvis det er noe som er slitsomt på hjemmebane, og man bør også gjøre dem oppmerksomme på at man er bekymret, slik at en bekymringsmelding til barnevernet ikke kommer som et sjokk på foreldrene. I mange tilfeller kan en slik samtale være et ledd i forbedre situasjonen uten at en blir nødt til å koble inn barnevernet.

I forhold til å gå til ledelsen med bekymringer, følte begge informantene seg komfortable med det. Informant 1 sier:

”Det er helt greit i forhold til ledelsen, de er kjempeflinke der. Jeg føler at du kan komme med alt egentlig.”

Samtidig, når informant 1 får spørsmål om hvordan hun har følt seg ivaretatt av ledelsen når en bekymringsmelding først har blitt sendt, sier hun at 1 at:

”Jeg har savnet oppfølging i etterkant av sendte bekymringsmeldinger. Men... de har det jo så travelt, så jeg har nok følt at jeg har drevet mye på egen hånd. Men jeg tror de gjør så godt de kan”

En av informantene nevner en egen kontaktperson i barnevernet som et mulig ledd for å lette prosessen med å kontakte barnevernet:

”De (barnevernet, red. anm.) har ikke vært her... kanskje for mange, mange år siden. De burde jo absolutt ha kommet hit og vist seg frem og sagt hva de heter og hvor de holder til. Hvis man hadde hatt for eksempel hatt en person å forholde seg til, som man var kjent med, så tror jeg det hadde blitt lettere å ta kontakt...”

Laurendz Bornø (2006) peker på synliggjøring av barnevernstjenesten som et viktig tiltak for å forbedre samarbeidet mellom skole og barnevern, og dermed gjøre terskelen lavere for å ta kontakt ved en bekymring. Baklien (2009) nevner også egen kontaktperson i barnevernet som et ledd for å forbedre tilliten mellom instansene. Informantene ble i tillegg spurt om de noensinne hadde tatt kontakt med barnevernet for anonyme drøftinger, og informant 1 svarte følgende:

”Nei, det har jeg aldri gjort. Det blir liksom ikke naturlig når du ikke vet hvem de er omtrent. Men selvfølgelig burde en ha gjort det, jeg ser jo det.”

Informant 2 svarte:

”Nei, det har jeg faktisk ikke gjort. Jeg visste egentlig ikke at det var... er det vanlig å gjøre det? Nei, da føles det mer naturlig å drøfte det med helsesøster først, som kjenner ungen.”

Disse utsagnene peker også tilbake på argumentasjonen for et synligere barnevern, der terskelen ville føles lavere hvis man faktisk har en kontaktperson i barnevernet som en kan ringe til å drøfte saker anonymt, i stedet for å aldri vite hvem du skal kontakte ved en bekymring.

Mange kommuner har et tverrfaglig team som møtes for å diskutere utfordringer rundt barn, der en som lærer skal ha mulighet til å ta opp bekymringer rundt et barn. Et slikt team er også opprettet i den kommunen informantene hører til. Informant 1 var ikke klar over at dette fantes i kommunen, men mente det kunne være et godt utgangspunkt for et bedre samarbeid. Informant 2 derimot, var klar over dette tilbudet, men hun mente at det var flere faktorer som gjorde at hun ikke hadde benyttet seg av det. Den viktigste faktoren var at man helst så at foreldrene selv var med på dette møtet, og informanten mente at det ville være en påkjenning for foreldrene å sitte sammen med så mange ulike instanser og drøfte barnet sitt, og at dette kunne føles som et ”angrep” på foreldrene. Allikevel så hun også positive sider ved disse storteamene, deriblant at man kunne få en faglig vurdering fra flere ulike hold samtidig, og at det åpnet for at man kunne bli kjent med hverandre på tvers av instansene.

Begge informantene nevner at det ofte blir ventet for lenge med å melde bekymringer til barnevernet, og at det er mange faktorer som spiller inn på dette. De nevner begge en frykt for å skade samarbeidet med foreldrene, at de ikke har noe "forhold" til de som jobber på barnevernet, og at man ofte er usikker på om man har "nok" til å melde fra. Kvello (2007) nevner også at skolene ofte er for avventende, selv om tidlig inngripen er et viktig prinsipp. Dette fordrer da at alle er sitt ansvar bevisst, og at man har kunnskap om og mulighet for å ta affære ved mistanke om omsorgssvikt.

Personlige erfaringer og virkelighetsoppfatning hos lærere vil kunne være med å påvirke hvor alvorlig man selv mener at en bekymring er, noe som igjen er med å avgjøre hvorvidt man melder fra eller ei. Dermed kan det i mange tilfeller oppstå "synsing" rundt hvorvidt man bør melde. Man kan argumentere for at det å diskutere og reflektere hyppigere sammen med kollegaer, ledelse, barnevern og lignende i forkant av å sende en bekymringsmelding, er et tiltak som kunne ført til at flere bekymringer ble meldt til barnevernet.

5. Avslutning

I avslutningskapittelet vil funnene i undersøkelsen oppsummeres, og problemstillingen vil bli belyst ut i fra resultatene fra intervjuene. Jeg vil også se på mulige videre tiltak, og hvilke momenter jeg kunne tenkt meg å undersøke nærmere ved en senere anledning.

5.1 Oppsummering

Problemstillingen var: ” *Hvordan opplever og forstår lærere retningslinjene om meldeplikt til barnevernet, og hvilke begrunnelser gir de for å avvente meldeplikten hvis de er bekymret for et barn?* ”

Det kan se ut som om informantene i studien ser på meldeplikten til barnevernet som noe diffus, og at det er vanskelig å forholde seg til hva som ligger i uttrykket ”alvorlig omsorgssvikt”. Dette er elementer som også dukker opp i Laurendz Bornø (2006) og Aasen (2010) sine undersøkelser. Begge informantene påpeker at en bør melde hvis man har en mistanke, men de sier samtidig at de selv ved flere anledninger kan ha ventet lenger enn de burde før de har tatt affære. En av informantene har jobbet som lærer i 7 år, og har ikke til dags dato sendt en bekymringsmelding til barnevernet, og hun sier selv at det har vært flere situasjoner der hun sannsynligvis burde ha meldt. En kan argumentere for at det er bekymringsverdig at en slik innstilling forekommer hos lærere, allikevel er det flere begrunnelser som brukes av informantene som argument for å avvente meldeplikten. Det kan fremstå som om alvorlighetsgraden av bekymring er en avgjørende faktor for at informantene avventer meldeplikten, ut i fra det som kommer frem i intervjuene. Andre faktorer som er essensielle er også hvor langvarige de bekymringsfulle hendelsene er, og om det forekommer systematisk.

I tillegg er det faktorer som peker på at samarbeidet mellom skolen og barnevernet er avgjørende i forhold til hvorvidt terskelen er lav eller høy for å melde fra om mulig omsorgssvikt, noe som understøttes av Bakliens (2009) artikkel. Informantene nevner faktorer som at de ikke vet hvem som jobber der og dermed ikke ser det naturlig å benytte seg av barnevernet ved for eksempel anonyme drøftinger, da går de heller til helsesøster som de har et forhold til fra før. Lærerne er usikre på hvor ”stor” bekymringen bør være før barnevernet syns de skal ta kontakt, og en av informantene har også opplevd at barnevernets

strengt taushetsplikt har kommet i veien for et godt samarbeid rundt elever hun har meldt fra om. Allikevel sier denne informanten at dette er noe som har bedret seg betraktelig de siste årene, og at hun nå føler at hun blir tatt mer på alvor og at samarbeidet flyter bedre fordi barnevernet har en mer åpen dialog med henne. Kommunenes opprettelse av tverrfaglige team der man kan diskutere bekymringer, kan også være et ledd for å senke terskelen i forhold til å handle ved en bekymring rundt et barn.

Begge informantene nevner at det ikke er et åpent forum for å diskutere slike bekymringer rundt et barn på den skolen de jobber på. Det hender at de drøfter enkeltsaker med teamet, men det er en følelse av at slike ting skal man ikke snakke høyt om, men gå direkte til nærmeste leder. Dette er en faktor som kan redusere antall bekymringsmeldinger, fordi terskelen for å gå helt til leder med en slik bekymring er stor. Informantene sier at da er det ingen vei tilbake hvis du først har gått dit. Kan det være slik at ved å forsøke å skape et åpnere forum for å diskutere slike saker med kollegaer kan ufarliggjøre prosessen med å melde fra om et barn?

Man kan kanskje tenke at ved en klar og tydelig mistanke om alvorlig omsorgssvikt er det muligens lettere å gjemme seg bak at man faktisk har en lovpålagt plikt om å melde fra, mens for ”gråsonebarna” er det vanskeligere å ta en avgjørelse om å sende bekymringsmelding? Kan det være slik at man burde se på ordet ”bekymringsmelding”, og tenke at det faktisk bør være nok at man er bekymret for et barn, i stedet for at man tenker at man bør ”samle opp nok bevis” for at det forekommer omsorgssvikt? Det er barnevernets oppgave å avgjøre om dette er en sak der det er behov for tiltak fra barnevernet, det er her deres spesialkompetanse ligger.

5.2 Veien videre

Jeg gikk inn i arbeidet med denne oppgaven med en forforståelse, som innebar en mistanke om at lærerne ikke melder nok saker. Etter å ha gjennomført intervjuer, lest teori og empiri og reflektert rundt dette, så sitter jeg igjen med en tanke om at lærerne faktisk melder til barnevernet hvis de er oppriktig bekymret; men at de ofte venter veldig lenge før de melder. Det skal dokumenteres, det skal loggføres, og det skal diskuteres med flere ulike personer før de faktisk går til det skritt at de tar kontakt med den instansen som er ansvarlig for å følge opp og undersøke saken. Man kan tenke at dette er noe som bør tas tak i, og lærerne nevner enkelte tiltak som de føler kunne gjort det lettere å melde fra ved bekymring.

Ett av tiltakene informantene nevner er at det burde implementeres mer undervisning om emnene omsorgssvikt og meldeplikt i lærerutdanningen, slik at man føler seg bedre rustet til å møte slike dilemmaer i yrkeslivet. Dette påpeker også informantene i Laurendz Bornø (2006) sin undersøkelse. Allikevel kan det se ut som om dette har bedret seg noe med årene, da jeg som nåværende student føler at jeg har fått god undervisning rundt samarbeidet med barnevernet. Baklien (2009) peker flere ganger på at barnevernet ikke er synlige nok som samarbeidspartner. Informantene nevner også at barnevernet burde vært mer synlige, de kunne presentert seg og hatt for eksempel kurs med jevne mellomrom for lærere der de forteller hva en kan se etter, hva som bør vekke bekymring og hvor lav eller høy terskelen kan være før en tar kontakt. Her kan det argumenteres for at barnevernet har en veldig stor arbeidsmengde, og at dette kan vanskeliggjøre slik arbeid. Allikevel har barnevernet også en forebyggende rolle, noe som i sin tur argumenterer for at det burde gjøres plass til slike tiltak.

Jeg kom over flere elementer i mitt arbeid med oppgaven som jeg kunne tenke meg å undersøke nærmere ved en senere anledning. Blant annet ble det flere ganger nevnt under intervjuene at ”her på skolen er det ikke kultur for å snakke om slike ting med kollegaer annet enn på teamrommet”, og ”det virker som om alle her på skolen syns dette er litt hysj, hysj”. Disse påstandene gjorde meg nysgjerrig på å gå mer i dybden av hvor viktig skolementaliteten er i forhold til slike problemstillinger som nevnes i denne oppgaven. Jeg kunne også tenkt meg å undersøke nærmere hvordan selve samarbeidet mellom skolen og barnevernet er, og ulike utfordringer som kan oppstå i den sammenheng. Individ-, årsaks- og/ eller formålsforklaringer er ulike innfallsvinkler som kan benyttes ved en videre undersøkelse av emnet.

Funnene i denne oppgaven kan ikke sies å være generaliserbare på bakgrunn av antall informanter, men allikevel er det muligens en grad av overførbarhet, siden annen teori og empiri i denne oppgaven peker på flere av de samme faktorene som er funnet her. Begge informantene sier selv at man burde melde hvis man har en dårlig magefølelse eller en mistanke, og barnevernet selv mener at terskelen bør være lav for å komme med bekymringer rundt et barn. Det har vært utrolig interessant å undersøke denne problemstillingen, siden begge parter i bunn og grunn mener det samme, men kommunikasjonen på mange måter bryter sammen i flere involverte ledd.

Som en avslutning ønsker jeg å belyse et sitat fra informant 1 som førte til mye refleksjon rundt den faglige kontra den sosiale delen av læreryrket:

”Altså, vi skal bli så mye flinkere i alt, vi skal oppdatere oss, vi skal tenke nytt, vi skal... åh, ja... ikke sant? Det er ALU, det er vurdering for læring, nå er det fokus på matematikk... Og så glemmer man dette her. Man glemmer rett og slett de nære ting”.

Litteraturliste

Aasen, A.-L. (2010). *Frå bekymring om omsorgssvikt til handling. En kvalitativ studie av førskolelæreres praksis når et barns omsorgssituasjon vekker bekymring*. Oslo: Masteroppgave i spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo.

Baklien, B. (2009). Skole, barnehage, barnevernstjeneste – bilder av ”de andre” hindrer samarbeid. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 86(4), 236 – 244.

Barnevernloven. Lov av 17. juli 1992 nr. 100, om barneverntjenester.

Bornø, T. B. L. (2006). *Opplevelse av meldeplikt og barnevern hos pedagoger i skolen. Tverrfaglig samarbeid; ”the missing link” mellom skole og barneverntjeneste?* Master. Univ. i Oslo, Oslo. Lokalisert på <http://www.duo.uio.no/publ/isp/2006/41824/bornoe.pdf>

Bunkholdt, V., & Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernarbeid* (5. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag AS.

Dalen, K. (2004). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Killén, K. (2004). Forebygging – alles ansvar – en utfordring. I von der Lippe, A. L. & Wilkinson, S. R. (Red.) *Risikoutvikling – Tilknytning, omsorgssvikt og forebygging. Et jubileumsskrift til Kari Killén*. NOVA Rapport 7/2005.

Killén, K. (2012). *Sveket 1: Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner* (4. utgave, 2. opplag). Oslo: Kommuneforlaget AS.

Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kvello, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget.

Manger, T., Lillejord, S., Nordahl, T., & Helland, T. (2009). *Livet i skolen 1 – Grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap*. Bergen: Fagbokforlaget.

Lillejord, S., Manger, T., & Nordahl, T. (2010). *Livet i skolen 2 – Grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap: Lærerprofesjonalitet*. Bergen: Fagbokforlaget.

NOU 2000:12: *Barnevernet i Norge: Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*.

Opplæringslova. Lov av 17. juli 1998 nr. 61, om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa.

Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Postholm, M. B., & Jacobsen, D. I. (2011). *Læreren med forskerblikk – Innføring I vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Lund, Ø. (2012). Læreren og andre samarbeidsetater – PPT og barnevernet (s. 183 - 206). I Postholm, M. – B., Haug, P., Munthe, E., & Krumsvik, R. (red.). *Lærere i skolen som organisasjon*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.

Statistisk Sentralbyrå (SSB), lokalisert 19/03.2013 på:

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/saveelections.asp>

Vedlegg 1: Informasjonsbrev til informantene

Mars 2013

FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I BACHELORPROSJEKT

Jeg er student ved samlingsbasert grunnskolelærerutdanning 1-7. trinn (GLUS) ved høgskolen i Hamar, og er nå i gang med å skrive bacheloroppgave. Temaet jeg har valgt for oppgaven er hvilke utfordringer pedagoger i grunnskolen møter når de kommer i situasjoner der de er usikre på om de bør benytte seg av meldeplikten til barnevernet. Formålet med prosjektet er å belyse ulike forklaringer på hvorfor det sendes relativt få bekymringsmeldinger fra skolene til barnevernet.

På bakgrunn av dette, ønsker jeg altså å foreta intervjuer av pedagoger i grunnskolen som har erfaring med denne problemstillingen, for å få et innblikk i hvordan dette fungerer i praksis og å øke mitt eget kunnskapsgrunnlag for å foreta slike vurderinger selv senere i yrkeslivet. Jeg ønsker å undersøke om det er noen fellesfaktorer som gjør at lærere i enkelte situasjoner venter med å benytte seg av meldeplikten til barnevernet, og hvilke faktorer som kunne gjort det lettere å gjøre vurderinger i forhold til bekymringer rundt et barn.

Intervjuet vil vare i ca. 1 – 1 ½ time. Samtalen vil bli tatt opp på bånd, og jeg vil gjøre notater underveis for å kvalitetssikre materialet. Det blir ikke aktuelt å innhente data som kan identifisere informantene, og alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Eventuelle personopplysninger vil bli anonymisert ved prosjektslutt, og ingen informanter vil kunne bli identifisert i den endelige oppgaven. Alle opptak vil bli slettet når oppgaven er ferdig, senest 28. mai 2013. Informanten kan når som helst, og uten nærmere forklaring, trekke seg fra prosjektet. Alle data knyttet til vedkommende vil da bli slettet umiddelbart.

Min veileder er Anne-Karin Sunnevåg ved Høgskolen i Hedmark. Telefon: 62517848 / e-post: annekarin.sunnevag@hihm.no

Ta gjerne kontakt med meg for ytterligere informasjon:

Mobil: 97714147 / e-post: katrineevensen@hotmail.com

Med vennlig hilsen Katrine Evensen.

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Jeg har lest informasjonsskrivet til bachelorprosjektet som omhandler pedagogers forståelse av meldeplikten til barnevernet.

Jeg ønsker å delta som informant, og samtykker i at Katrine Evensen kan bruke mitt intervju i sitt bachelorprosjekt våren 2013.

Deltakelsen skjer frivillig, og jeg er informert om at jeg når som helst kan velge å trekke meg fra prosjektet. Data knyttet til meg vil da umiddelbart bli slettet.

Dato:

Signatur:

.....

Vedlegg 3: Intervjuguide

1. BRIEFING:

Problemstilling: Hvordan opplever og forstår lærere retningslinjene om meldeplikt til barnevernet, og hvilke begrunnelser gir de for å avvente meldeplikten hvis de er bekymret for et barn?

Formål: Jeg ønsker å undersøke hvilke faktorer som kan påvirke en avgjørelse om å sende eller ikke sende en bekymringsmelding, og om lærere opplever problemer knyttet til utøvelsen av meldeplikten.

Vi vil gå igjennom ulike temaer i løpet av intervjuet: Meldeplikt, omsorgssvikt, barnevern og samarbeid med andre (rektor, kollegaer). Noen av spørsmålene kan gå litt inn i hverandre.

2. TEMAER

Først stiller jeg noen enkle faktaspørsmål (for å etablere en relasjon og gi bakgrunnskunnskap om informanten). Dette blir ikke med i oppgaven på grunn av anonymitetsprinsippet.

Introduksjonsspørsmål:

- Hvor gammel er du?
- Hvilken utdanning har du?
- Hvor og når tok du utdannelsen din?
- Hvor lenge har du jobbet i skolen?
- Hva brenner du for i yrket ditt?

Meldeplikt:

- Hva legger du i begrepet meldeplikt? Hva sier loven om dette i forhold til deg som lærer?
- Har du opplevd dilemmaer/utfordringer i forbindelse med vurdering av en melding?
- Har du vært i situasjoner der du har vært i tvil om du burde sende bekymringsmelding, og endt opp med og ikke gjennomføre det? Hva var det som gjorde at du valgte å la være å melde?

- Hva er det som eventuelt gjør at du føler usikkerhet/trygghet forbundet med utøvelse av meldeplikten?
- Meldeplikten slår inn ved mistanke om "alvorlige" tilfeller av omsorgssvikt. Hva legger du i "alvorlig" omsorgssvikt, og hva mener du er alvorlig nok? Syns du loven er tydelig nok i forhold til hva den krever av deg som lærer?
- Hvordan opplever du at temaene meldeplikt og omsorgssvikt ble ivaretatt i din utdanning?
- Hvilke kjennetegn ved barnet vil kunne utløse bekymring med tanke på mulig omsorgssvikt hos deg som fagperson?
- Hvilke kjennetegn ved foreldre vil kunne utløse bekymring?
- Hvilke faktorer knyttet til disse kjennetegnene vil ha betydning for om du velger å sende en bekymringsmelding?
- Hvilke tidligere erfaringer har du med utøvelse av meldeplikt? Har du meldt selv? Hvordan opplevde du den prosessen?
- Hvordan opplever du din egen kompetanse i forhold til å vurdere bekymringer rundt et barn? Har du nok kunnskap om for eksempel tegn på omsorgssvikt?
- Har du noen gang valgt å melde til en annen instans i stedet, for eksempel PPT eller helsesøster), i stedet for å melde direkte til barnevernet? Hvorfor?

SKOLEN:

- Hvilke tanker har du om skolens interne rutiner for meldeplikt?
- Føler du at du har fått god opplæring i skolens rutiner i forhold til å sende bekymringsmeldinger? Vet du om det er noe skriftlig dokument på fremgangsmåten?

-
- Har du fått tilbud om personalopplæring/kurs eller etterutdanning som kan være med å øke din kompetanse innen dette feltet?
 - Hvordan opplever du dine kollegaers kompetanse innen feltet?
 - Hvordan oppfatter du klimaet på skolen i forhold til å drøfte forhold som har med sensitive saker å gjøre? Er det rom for å diskutere bekymringer med kollegaer? Hvem kan du eventuelt søke veiledning hos?
 - Har du noen formening om hvordan ledelsen håndterer det tverrfaglige samarbeidet med barnevernet?
 - Hvilke tanker gjør du deg om å gå til skoleleder med en bekymring?
 - Føler du deg trygg på å drøfte saker der du selv er usikker på om det faktisk er omsorgssvikt?
 - Ved sendte bekymringsmeldinger, hvordan følte du deg ivaretatt av ledelsen i denne prosessen?

BARNEVERNET:

- Kjenner du saksbehandlerne? Har de presentert seg?
- Tror du at å ha en egen kontaktperson i barnevernet kunne gjort terskelen mindre for å prate med om en bekymring?
- Syns du barnevernet er flinke til å drive forebyggende arbeid; herunder å gi informasjon til dere som lærere om hva dere bør være oppmerksomme på, varselssignaler, og hvordan dere går frem ved bekymring?
- Har skole og barnevern faste møter? Hvem deltar? Er barnevernet lydhøre ovenfor pedagogene i skolen?
- Føler du at du har nok kunnskap om barnevernet og deres arbeid?
- Er det noe du tenker at barnevernet kan bidra med for at du skal føle trygghet i forhold til å melde?
- Bruker du barnevernet til anonyme drøftinger?
- Har du tidligere erfaring med barnevernet; enten direkte eller indirekte gjennom andre, som kan påvirke din beslutning om og ikke sende bekymringsmelding? Negative erfaringer som gjør at du vegrer deg for å ta kontakt?
- Hvordan føler du at du har blitt møtt av barnevernet når du har tatt kontakt?
- Opplever du at det at ansatte i barnevernet er pålagt enn strengere taushetsplikt enn deg selv kan påvirke samarbeidet? Hvordan?

- Barnevernet blir ofte diskutert i media. Hvordan tenker du om måten de blir fremstilt, og tror du dette påvirker ditt syn på et samarbeid med dem?
- Har du vært borti å melde til barnevernet uten at det har blitt gjort noe fra deres side?
- Har du tillit til barnevernet?

TILLEGG:

Det er opprettet samarbeidsforum i kommunen med representanter fra ulike instanser, deriblant barnevernet. Dette er et forum der en skal ha muligheten til å drøfte for eksempel bekymringer rundt et barn. Det skal være mulighet for å drøfte dette barnet anonymt. Hva tenker du om dette? Har du erfaring fra det selv?

- Hva tror du kan være årsaken til at det per i dag sendes relativt få bekymringsmeldinger fra skolene til barnevernet?
- Vil du vurdere din egen terskel for å melde som høy eller lav?
- Hvilke konkrete tiltak tenker du vil gjøre det lettere for deg å vurdere når det vil være riktig å sende en bekymringsmelding?
- Hva skal til for at du skal føle deg trygg på at den vurderingen du gjør er riktig?

DEBRIEFING:

Avsluttende kommentarer, innspill. Spør om informanten ønsker å utdype eller tilføye, eventuelt avklare noe.

TAKK INFORMANTEN!